

**XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA I
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER I**

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na 15 wa tipheji. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
 2. Hlaya swivutiso hinkwaswo hi vukheta.
 3. Hlamula swivutiso HINKWASWO.
 4. U komberiwa ku sungula xivutiso xin'wana na xin'wana eka pheji yintshwa.
 5. Swi ta vuyerisa wena loko u tsala swi saseka no vonaka u tlhela u andlala ntirho lowu baseke.
 6. Nombora tinhlamulo ta wena ku ya hilaha swivutiso swi nomboriweke hakona.
-

XIYENGE XA A XIMBANGU**XIVUTISO XA 1 PROSI**

Hlaya Xitshuriwa xa A na xa B kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka swona.

XITSHURIWA XA A**TIVA TIMFANELO TA WENA**

Rikhotso Amukelani i mudyondzisi exikolweni xa le Henhla xa Masingita. U na makumembirhimbirhi wa malembe a ri karhi a dyondzisa Sayense exikolweni lexi. U tshamela ku humesa mbuyelo lowunene wa le ka Giredi 12 lembe na lembe. Nhloko ya xikolo, tatana Nhlayisi Hundzukani loko a ri na ntirho lowu lavaka ku tirhiwa hi vukheta lebyikulu swinene a nge endli xihoxo xo wu yisa eka mathicara man'wana handle ka mudyondzisi Rikhotso. A a ri xirhandzwa xa yena xikan'we na le ka mathicarakulobye. Hi n'hweti ya Hukuri 2016 ku humile swivandla swa mintirho yo tlakusa mathicara. Mintirho leyi a yi ri ya vuHOD, tinhloko ta swikolo na vaseketeri va tona. Hiloko nhloko ya xikolo tatana Nhlayisi Hundzukani a tsundzuxa mudyondzisi Rikhotso leswaku a apulaya hikuva a a fikelela swilaveko hinkwaswo. Leswi swi nyikile mudyondzisi matimba ya leswaku a hoxela na yenavu. Tlhandlakambirhi u na nseketelo wa nhloko ya xikolo. U tlherile a tsundzuka xivuriso lexi nge: 'Loko u ehleketa mhelembe, khandziya henhla, loko u nga swi endli, yi ku khomile.' U yile emahlweni a dya marhambu ya nhloko laha miehleketo ya yena yi nga fika yi wela eka marito lama a nga tshama a twa Nkulukumba Nelson Mandela loko a ku: "Laha ku nga na ku navela ku na ku humelela." A a kokiwile rinoko hi xinavetiso xa ku va museketeri wa nhloko ya xikolo kwala xikolweni xa le Henhla xa Masingita. Kunene u endlile tano a tlhela a rhumela siku ro pfala ri nga si fika. Endzhaku ka mavhiki manharhu ku tivisiwile siku ro ya hlahluva lava va nga lulameriwa ku ya nghenelela inthavhiyu ya *Circuit* laha xikolo xa le Henhla xa Masingita a xi wela kona. Hi ku ya hi ntokoto wa lava va fikeke khale exikolweni xa le Henhla xa Masingita, mudyondzisi Rikhotso a a tlula thicara Sono hi malembe manharhu. Mudyondzisi Rikhotso a a nga apulayangi a ri yexe eka xivandla lexi, thicara Sono na yena a a apulayile. Nhlayo ya vadyondzisi lava apulayeke a yi fika eka makumentlhanuntlhanu leyi a yi katsa mudyondzisi Rikhotso na thicara Sono lava kumekeke va wela eka lava ntlhanu va lava humeleleke ku ya nghenelela tiinthavhiyu endzhaku ka masiku ya nkombo. Va sungurile ku tilulamisela, va teka na masiku va ri karhi va lulamisela sikunene. Loko se ku sarile siku rin'we ntsena leswaku ku va na tiinthavhiyu hiloko ku ya humelela mhaka yo tsuvula misisi. Mudyondzisi Rikhotso a a ri karhi a tilulamisela sikunkulu loko hi nkarhi wa mpimavayeni ku ta nghena xibebe xa maphorisa va vula leswaku va n'wi landzile leswaku va ya n'wi pfalela exitokisini hikuva a a kombeterile mudyondzisi un'wana wa le xikolweni xa le Henhla xa le kusuhi hi xibalesa. Mhaka leyi yi hlamarisile mudyondzisi, nuna xikan'we na vana va yena. Leswi swi vile tano hikuva vanhu lava a a tshama na vona xikan'we na mathicarakulobye a va nga si tshama va twa leswaku mudyondzisi u na xibalesa. Hambiswiritano mudyondzisi u vuyile a pferiwa siku hinkwaro a etlela exitokisini. Hi siku leri landzelaka u vuyile a humesiwa hi beyili ya R1 000-00 nanhlikanhi. Ku huma ka yena ekhotsweni a vhela a ya lava gqwetha leswaku ri ta n'wi yimela eka nandzu lowu a a lumbetiwa hi wona. Tiinthavhiyu a ti kalangi ti yimisiwa ti yile emahlweni mudyondzisi Rikhotso a nga ri

kona. Mbuyelo wu nga si huma mudyondzisi u yile eka Nhlangoano wo yimela vadyondzisi wa SADTU ku ya mangala xivilelo xa yena leswaku wu n'wi yimela leswaku tiinthavhiyu ti khanseriwa leswaku ti sungula hi vuntshwa. Endzhaku ka ku langutiwa ka xikombelo xa yena, tiinthavhiyu ti vuyile ti tlheriseriwa endzhaku ti endliwa hi vuntshwa. Eka tiinthavhiyu leti mudyondzisi Rikhotso u vuyile a hlula kutani a vekiwa a va museketeri wa nhloko ya xikolo xa le Henhla xa Masingita. Nandzu lowu mudyondzisi a a lumbetiwa hi wona wu vuyile wu tengiwa laha a basisiweke leswaku a a ri hava nandzu. Endzhaku ka n'hweti swi vile swi kumeka leswaku loyi a a lumbetile mudyondzisi a ku ri thicara Sono.

[Xitshuriwa xa vutitumbuluxeri]

XITSHURIWA XA B: XIFANISO

[Xifaniso lexi xi huma eka Magazini ya *TRUE LOVE* ya Hukuri 2014/No. 429
Can Stock Photo – CS15423766]

- 1.1 Xana mhaka leyi yi humelela kwihi? (1)
- 1.2 Tshaha xivulwa lexi hlamuselaka leswaku loko munhu a lava xilo xo karhi hi mbilu ya yena hinkwayo loko a tikarhatela xona u ta kala a xi kuma. (1)
- 1.3 Hlawula nhlamulo YIN'WE eka tinhlamulo leti landzelaka leyi humeselaka erivaleni nhlamuselo ya marito lama nga laha hansi.

Mhaka yo tsuvula misisi i ...

- A mhaka yo tsakisa swinene.
 B mhaka yo chavisa swinene.
 C mhaka leyi hahlulaka misisi ya munhu.
 D mhaka leyi nga humelela khale.

(1)

- 1.4 Boxa vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka mudyondzisi Rikhotso na mudyondzisi Sono. (1)
- 1.5 Xana mudyondzisi Rikhotso a a ri na malembe mangani yo tirha exikolweni xa le Henhla xa Masingita? (1)
- 1.6 Nyika vito ra Nhlangoane wa Mathicara lowu pfuneke mudyondzisi Rikhotso eka xiphiso lexi a a ri na xona. (1)
- 1.7 Hi byihi vubhi lebyi Thicara Sono a byi endleleke mudyondzisi Rikhotso? (2)
- 1.8 Hikokwalaho ka yini mudyondzisi Rikhotso a yile a ya lava gqwetha leswaku ri ta n'wi yimelela eka nandzu lowu a a hehliwa hi wona hambileswi a a swi tiva leswaku a a ri hava nandzu? (2)
- 1.9 Hi xihhi xivangelo lexi endleke leswaku mudyondzisi Rikhotso a apula eka swivandla swa mintirho leswi a swi navetisiwile? (2)
- 1.10 Xivuriso lexi nge: 'Loko u ehleketa mhelembe, khandziya henhla, loko u nga swi endli, yi ku khomile.' Xi vula leswaku hatlisa u endla leswi u faneleke ku swi endla. Loko u nga swi endli, u ta kuma khombo. Kombisa leswaku xivuriso lexi a wu ta xi tirhisa loko ku humelerile yini? (2)
- 1.11 Hi ku vona ka wena, hi rihi goza leri mudyondzisi a a fanele a ri tekile ehenhla ka mudyondzisi Sono, loko a ta va basisiwile hi khoto leswaku u hava nandzu? (2)
- 1.12 Hi yihi mhakankulu leyi Xitshuriwa lexi xi lavaka ku lemukisa vahlayi yona? (2)
- 1.13 Nyika dyondzo leyi u yi kumeke eka Xitshuriwa xa A. (2)
- 1.14 Xana u yima na yona mhaka leyi endliweke hi mudyondzisi Sono eka mudyondzisi Rikhotso ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA B

- 1.15 U nga vula yini ehenhla ka ntirho lowu endliwaka hi swimunhuhatwa leswi nga eka Xitshuriwa xa B. (2)
- 1.16 Swimunhuhatwa leswi nga eka Xitshuriwa xa B swi nga va swi titwa njhani? Seketela vonelo ra wena. (2)

SWIVUTISO: XITSHURIWA XA A NA XA B

- 1.17 Kombisa ku yelana kun'we loku nga kona exikarhi ka Xitshuriwa xa A na xa B. (2)
- 1.18 Hi kwihi ku hambana kun'we loku nga kona exikarhi ka Xitshuriwa xa A na Xitshuriwa xa B. (2)

XIYENGE XA B**XIVUTISO XA 2**

Hlaya **XITSHURIWA XA C** laha hansi kutani u landzelela swileriso leswi nga ehansi ka xona.

SWILERISO

Longoloxa **NTLHANU** wa tipoyinti ntsena.

Nombora swivulwa swa wena ku suka eka **1–5**.

Tirhisa marito ya **WENA N'WINI**.

XITSHURIWA XA C**SWIVANGELO SWO NWA MATI YO TALA.**

Hina vanhu hi byeriwa hi nkoka wa ku nwa mati yo enela minkarhi hinkwayo. Eka tlhelo lerin'wana, ku na ntolovelo lowu nga kona lowu kanetaka mhaka ya leswaku munhu u fanele a nwa nhungu wa tikhapu ta mati siku rin'wana na rin'wana, leswi ku nga ntiyiso lowu heleleke. Hambiloko munhu a fanele ku nwa nhungu, mune kumbe khume wa tikhapu, vanhu a va swi koti ku fikelela swilaveko swa mati lawa ya lavekaka emirini. Vadokodela va swakudya va ringeta hi matimba ku tsundzuxa vanhu leswaku va fanele va kuma mati yo enela eswakudiyeni leswi va swi dyaka va swi kuma eka mihandzu na matsavu. Ku tlula hafu xa nharhu wa ntiko wa munhu wu vumbiwile hi mati. Handle ka mati, miri wa munhu wu nga oma wu tlhela wu hlanhleleka. Swi tele swivangelo leswi endlaka leswaku munhu a fanele a nwa mati yo tala. Ngati ya munhu yi endliwile hi 80 wa tipesente ta mati lawa ya lavekaka ku endla minsiya leyintshwa yo fambisa ngati. Marhambu ya munhu ya endliwile hi 50 wa tipesente ta mati lawa ya lavekaka ku endla minsiha leyi hanyeke kahle ya marhambu. Ku nwa mati yo tala swi pfuna ku hunguta ku vava ka ku pfimbelana ka miri hi ku olovisa nkholuko wa ngati hi ku tirhisa machubu lawa ya tirhisiwaka ku fambisa swakudya leswi nga ha lavekiki eka minsiha. Ku endla ntirho lowu hi mfanelo swi lava mati yo tala. Tinso na marhambu swi lava mati yo tala ku hunguta thyaka na chefu leswi nga kona emirini. Mati ya olovisa majoyini na ku pfuna ku hunguta ku vava na ku sirhelela ku tsemekela na ku fayekela ka majoyini ya marhambu. Miri wa munhu wu pfa wu tlakuka ku hisa leswi nga lavekiki kasi mati ya swi kota ku horisa miri lowu hisaka hi mpimo wa le henhla. Swirho swa munhu a swi nge tshuki swi omile loko swi ri na mati lawa ya enelege emirini. Swirho swin'wana na swin'wana emirini swi lava mati yo enela ku va swi tirha hi mfanelo. Hikokwalaho ka leswi, ndlela yo hatlisa no olova yo antswisa vutomi bya munhu i ku sungula ku nwa mati yo tenga siku rin'wana na rin'wana.

[Yi hundzuluxeriwile ku suka eka webusayiti ya <www.care2.com>]

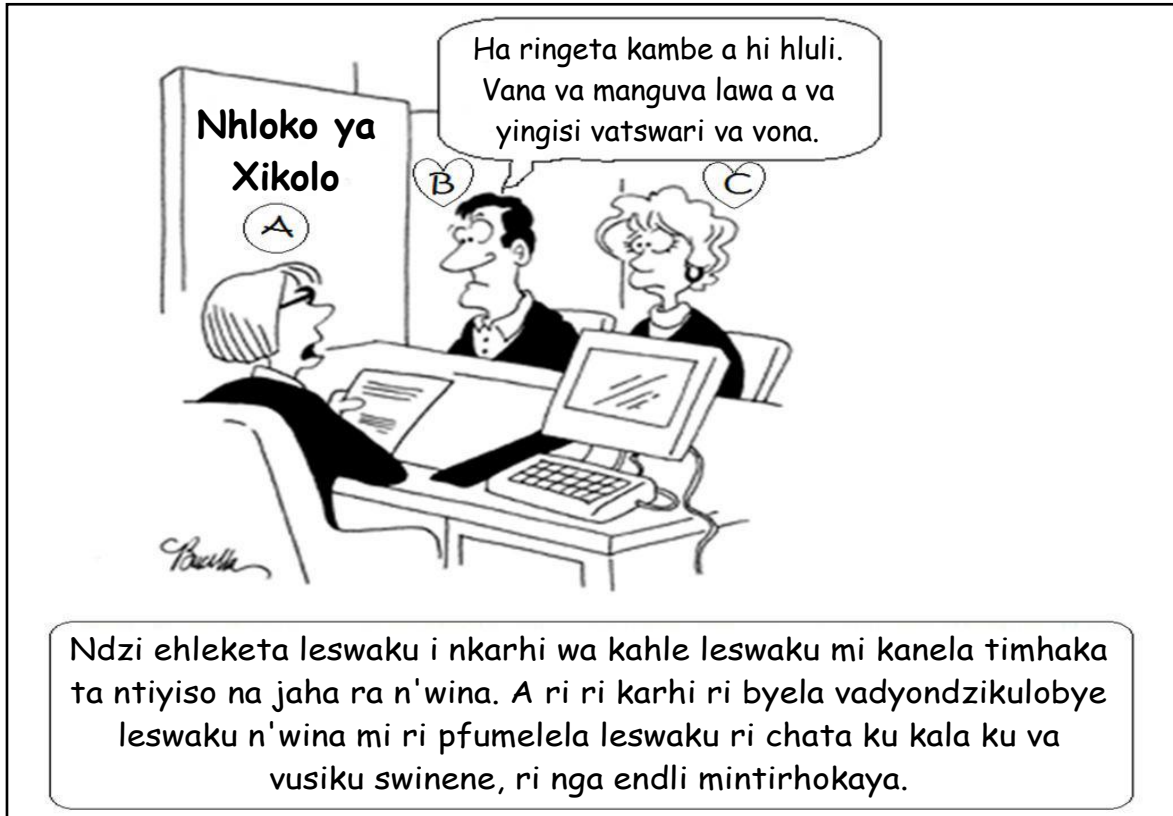
10 wa timaraka

XIYENGE XA C NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

Xiya **KHATHUNI** leyi nga laha hansi kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka yona.

XITSHURIWA XA D

[Khathuni leyi yi huma eka webusayiti ya <www.martybucella.com>]

- 3.1 Xana swimunhuhata leswi swi le kwihi? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.2 Hi byihi vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka ximunhuhata xa B na xa C? (1)
- 3.3 Hlawula nhlamulo leyi nga ntiyiso ya xivulwa lexi nga laha hansi:
Loko ximunhuhata xa B xi ku 'Ha ringeta kambe a hi hluli' xi vula leswaku ...
 - A nyimpi leyi swi yi lwaka i yikulu.
 - B swa tsandzeka eka mhaka leyi swi langutaneke na yona.
 - C swi ta tlhelela swi ya ringeta nakambe.
 - D swo tsandzekisiwa. (1)
- 3.4 Hi yihi mhakankulu leyi ku kaneriwaka hi yona eka khathuni leyi? (2)
- 3.5 Hlamusela khombo leri nga vaka kona loko vatswari va pfumelela n'wana a 'chata' ku kala ku va vusiku swinene mayelana na tidyondzo leti a ti dyondzeke. (2)
- 3.6 Xana swimunhuhata swa B na C swi nga va swi titwa njhani mayelana na mhaka leyi ku kaneriwaka hi yona? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[10]

XIVUTISO XA 4

Xiya xinavetiso lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA E: XINAVETISO***TRELLIDOR*****VASIRHELELI VA MINDYANGU NA MABINDZU**

TRELLIDOR vito ro hlawuleka eku sirheleleni ka mindyangu na mabindzu. Vusirheleli bya xiyimo xa le henhla byi kumeka eka **TRELLIDOR** ntsena emisaveni hinkwayo. Va ringetile van'wana ku sirhelela mindyangu na mabindzu hi magede, timbanti na mafasitere kambe tinsulavoya ti nghena swi ri tano. Kuma kurhula ka miehleketo na moya vutomi hinkwabyo. Tlarihela ndyangu na bindzu ra wena hi ku tsutsumela eka **TRELLIDOR**, u kuma vusirheleli bya vutomi!

Rinqingho: 086 476 5050 Adirese ya webusayiti: www.trellidor.co.za

[Xifaniso lexi xihuma eka webusayiti ya <www.trellidor.co.za>]

- 4.1 Boxa swilo swimbirhi leswi navetisiwaka eka xinavetiso lexi. (2)
- 4.2 Xana nhlokomhaka ya xinavetiso lexi yi yelana njhani na hungu ra xinavetiso lexi? (2)
- 4.3 Hikokwalaho ka yini vaxavisi va ka *Trellidor* va titeka va ri na vusirheleli bya xiyimo xa le henhla? (2)
- 4.4 Hi wihi mboyamelatlhelorin'we lowu nga kona eka xinavetiso lexi? (2)
- 4.5 Hi ku vona ka wena, xana xinavetiso lexi xi nga va xi kongomisiwile eka vamani? (2)

[10]

XIVUTISO XA 5

Hlaya Xitshuriwa lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XITSHURIWA XA F**I NTWANANO WA RIFU NA VUTOMI**

1 Dyambu ra Ravuntlhanu wa 27 Sunguti 2017 a ri tipfukerile ri tsakile ku fana na
 2 masiku man'wana evhikini na le n'hwetini. **Joyina na vanghana va yena a va**
 3 **vambile tingoma ta vona leswaku va ta vuyeriwa eka siku leri.** Ntirho
 4 hinkwawo se a va wu kunguhatile kahle, lexi a xi sarile a ku ri ku langutela
 5 ntshovelo wa kona. A va fanele va teka mali eka xibebe xo tleketla mali kusuka
 6 eHazyview xi kongoma eThulamahashe. **Xibebe lexi a va xi landzelerile n'hweti**
 7 **hinkwayo va ri karhi va vona mafambelo na minkarhi ya xona.** Xibebe xi ku
 8 gaa, edorobeni ra Hazyview xi teka mali eka Banki ya ABSA, Standard na FNB.
 9 Nkarhi a ku ri kwalomu ka khume namixo. Kusuka kwalaho xi kongoma
 10 elokixini ra Mkhuhlu, xi teka mali eka Banki ya ABSA. Nkarhi lowu hinkwawo
 11 **tinsulavoya** leti a ti ri karhi ti xi landzelela exihundleni. Kusuka eMkhuhlu xi
 12 tekile ndlela yo ya eThulamahashe. Xi nga si fika eThulamahashe xi hlanganile
 13 na *Mercedes Benz* leyi xi tlumbeke hi le mahlweni. Loko vachayeri va xibebe va
 14 ha tilulamisela ku lwa *Fortuner* na *BMW* swi ku hi fikile swi ta hi le ndzhaku.
 15 Xikan'wekan'we ku sungula **nyimpi ya mahlomulambilu.** Vakhandziyi va xibebe
 16 va ringetile hilaha va kotaka hi kona kambe a va nga ta swi kota hikuva
 17 swibalesa leswi a ti ri na swona a swi ri switsongo hi matimba eka leswi a swi ri
 18 na tinsulavoya. Wansati wa le xibebeni u ringetile ku **sihalala** ti n'wi miyeta
 19 kan'we hi **AK47** yi va **yi chayile.** Va lo swi vonisa sweswo va vhela va **tiyimisela**
 20 **mavoko.** Swi sungula ku hakuta mali hinkwayo leyi a yi ri exhibebeni. Loko ku
 21 hlayeriwa ku kumekile leswaku ti fambile na makumembirhinkombo wa
 22 mamiliyoni wa mali. Laha ndleleni loko se ti baleka ku kumekile leswaku
 23 muchayeri wa *Mercedes Benz* a a tshovekile nenge hi nkarhi lowu a chayiseke
 24 xibebe. Ntwanano wu sungula ku tirha. U baleseriwile a tlhela a hoxiwa
 25 endzeni ka movha lowu a a chayela wona a hisiwa, ku ri ndlela yo lahla vuthala.
 26 Hambiswitano a swi yangi kule maphorisa va siva tindlela hinkwato va kala va
 27 ya ku ti mpfo, tinsimbi ti rhosa. Mali leyi a ti yi tekile yi vuye yi kumeka
 28 hinkwayo. **Ku vuriwa leswaku ti pfaleriwile ejele lerikulu eBarberton,** laha ti
 29 gweviweke ku tshama kona vutomi bya tona hinkwabyo.

- 5.1 Nyika mavizweni wa rito leri tikisiweke eka xivulwa lexi nga laha hansi.
Nkarhi lowu hinkwawo **tinsulavoya** leti a ti ri karhi ti landzelela xibebe exihundleni. (1)
- 5.2 Nyika tinhlamuselo ta swivulavulelo leswi nga laha hansi.
- 5.2.1 Wansati wa le xibebeni u ringetile ku sihalala. (2)
- 5.2.2 Ti n'wi miyeta kan'we hi *AK47* yi va yi chayile. (2)
- 5.3 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi kutani u tlhela u xi tsala kambe u sungula hi rihlanganisi '**Leswaku**'. Joyina na vanghana va yena a va vambile tingoma ta vona leswaku va ta vuyeriwa eka siku leri. (2)
- 5.4 Xiya xivulwa lexi nga laha hansi kutani u tsala xin'wana lexi nga na rito 'tiyimisela' lexi nga ta nyika nhlamuselo yo hambana na leyi nyikiweke laha hansi.
Va lo swi vonisa sweswo va vhela va tiyimisela mavoko. (2)
- 5.5 Xivulwa lexi nga laha hansi xi le ka tlhelo ra mpfumelo. Tlhela u xi tsala kambe xi va eka tlhelo ra nandzulo.
Ku vuriwa leswaku ti pfaleriwile ejele lerikulu eBarberton. (1)
[10]

30 wa timaraka

XIYENGE XA D VUTLHOKOVETSERI**1A SWITLHOKOVETSELO SWO KA SWI NGA RI SWA NDZAWULELO****XIVUTISO XA 6: XIMBANGU**

Hlaya xithhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

SWI TA HELA RINI? – K.G. BALOYI

- 1 Ku tshama ka hina hi nga tekanangi
- 2 Swi ya hela kwihhi?
- 3 U tshama mbilu u khome hi swandla
- 4 Hi ku chava vafundhisi
- 5 Kasi swi ta hela rini?

- 6 Kasi swi ya hela rini ku va hi kumeka
- 7 Swin'we hi nga chavi
- 8 Hayi, ya fehla maendlelo lawa yo tani,
- 9 A swi kahle ku va hi tshama
- 10 Swin'we hi ku tumbela,
- 11 Van'wana va tshama erivaleni.

- 12 Swona hi rini u ndzi tshembisile?
- 13 Kasi wena u rindzele yini?
- 14 Murhandziwa, ndzi ta kala ndzi nyakapfala,
- 15 Vuntshwa byi ta ka' byi vungula,
- 16 Vumbhuri byi phyha tanihi mati ya dyandza.
- 17 Leswi a hi rirhandzu,
- 18 Leswi a swi nga tlhaveli hi sana,
- 19 Leswi a swi na vumundzuku,
- 20 A swi na vuyo,
- 21 Ko va matshopetana na matlangwana.
- 22 Murhandziwa, mina ndzi karhele,
- 23 Ndzi karhele ku phunta,
- 24 Ndzi karhele ku khomelela pala ndzi rindza xinyami.

- 6.1 Hi mintila leyi nga tluriki MUNE, hlamusela mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi xi vulavulaka hi yona. (2)
- 6.2 Tsavula ntila lowu kombisaka leswaku i khale jaha leri ri tshembisa murhandziwa wa rona leswaku ri ta n'wi teka. (1)
- 6.3 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi ntila wa 14 lowu nge: 'Murhandziwa, ndzi ta kala ndzi nyakapfala.' (2)
- 6.4 Xana mutlhokovetseri u vula yini hi ntila wa 19 lowu nge: 'Leswi a swi na vumundzuku.'? (2)
- 6.5 Kombisa ku yelana loku ku nga kona exikarhi ka Xitlhokovetselo na hungu ra xona. (1)
- 6.6 Xana loko nhwana loyi a vilelaka a a ri munghana wa wena a wu ta n'wi tsundzuxa yini mayelana na xiphiqo lexi a nga na xona? (2)
- [10]**

1B SWITLHOKOVETSELO SWA NDZAWULELO**XIVUTISO XA 7: XIMBANGU**

Hlaya xitlhokovetselo lexi landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

XIRILO – K.J. Ngobeni

- 1 Nhlavhu ya tihanyi yi n'wi hlanhlile.
- 2 Rihlampfu pfofotlo, xi rhwele xikhozana
- 3 Nhlomulo wu phutsela mbhaha na swikukwana
- 4 Ku kala na un'we wo n'wi ttherisa
- 5 Ku ya eswikwembyini swa rikwavo.
- 6 Mihloti ya noni bya Limpopo khululu!
- 7 Makhukhuri na mitsandze swa ndzi tshikelela.
- 8 Swivungu swa makanyeka evuton'wini byanga.
- 9 Xivundza xi fukamela xiviri xakwe.
- 10 Babayaa, jaha ra Valambya ri yile.
- 11 N'wina vakhandli-va-nhlonge khongetelani.
- 12 N'wina vakhongeri nyiketani hi Johana 14.
- 13 Na n'wina vaakelani khomanani xikatla.
- 14 Mi ongola mbanga leyi pfempfeka ngati,
- 15 Mi bohelela phokolo ra mufelakazi.
- 16 Muveleki nala wa ntima i xuka.
- 17 U rindzele nhluvuko bya nkorhoki.
- 18 U rindzele n'weti wa xinyami.
- 19 Cheke ku fika, vunoni nkwee!
- 20 Swa rivala a swi orhi ndzilo ka!
- 21 I swa yini leswo rhurhela exilungwini
- 22 Va karhi va ha tikiwa hi nala?
- 23 I swa yini leswo tlakula xibebula-vhilwa,
- 24 Va karhi va ha tsundzuka fambelo ra yena,
- 25 Lero famba xi nga mafenyeni?
- 26 N'wina vaswirhundzu zilani!
- 27 N'wina vabvana yilelani!
- 28 Mi nga lungi ndhavuko hi xilungu,
- 29 Mi nga nyanyuriwi hi botere,
- 30 Mi ta yi mbyindla hambu mundzuku.

- 7.1 Hi mintila leyi nga tluriki MUNE, nyika nkomiso lowu xitlhokovetselo lexi xi vulavulaka hi wona. (2)
- 7.2 Xana mutlhokovetseri u kombisa vahlayi yini loko a kala a vula marito lawa ya nge: 'Babayaa, jaha ra Valambya ri yile', eka ntila wa 10? (2)
- 7.3 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona eka nhlamuselo ya masiku hinkwawo hi ntila wa 16 lowu nge: 'Muveleki nala wa ntima i xuka.' (2)
- 7.4 Hi ku vona ka wena, hikokwalaho ka yini mutlhokovetseri a ku:
'N'wina vaswirhundzu zilani!' eka ntila wa 26? (2)
- 7.5 Ku ya hi mhakankulu leyi xitlhokovetselo lexi xi vulavulaka hi yona, xana mutlhokovetseri u hlamusela yini hi ntila wa 27, lowu nge:
'N'wina vabvana yilelani!?' (2)

[10]

XIVUTISO XA 8: XIMBANGU**Ndzi wisise – R.K. Gum'sani**

- 1 Loko dyambu ri ku n'wee!
 2 Un'wana na un'wana u ya ensin'wini yakwe,
 3 Lomu a pfukelaka kona hi masiku,
 4 Wena u teka tindhulwana ta wena hahlu!
 5 U ndzi swondzolota hi tihlo ra xikunguva.
- 6 Wena ntirho wa wena i ku vona ye' mina,
 7 U ndzi himetela hi tihlo ra rivengo,
 8 U ndzi ndzondzometela endzhopeni,
 9 U luma na majejeku onge wo dlaya nyoka,
 10 U ndzi seletela ndza ha hanya leswaku ndzi nga hefemuli.
- 11 Wena loko u ku bulumuku, u ehlekete ye' mina,
 12 Kasi mina ndzi dlele mani?
 13 Loko ndzi tilola milenge u ndzhuti wanga,
 14 U ndzi landzelela na le swihundleni swanga,
 15 U phebelana na nyuku u nga tlheli.
- 16 Hinkwako laha u nga kona u tshama hi mina,
 17 U ndzi funya ndzi kala ndzi ku bi!
 18 Ku nga sali na nsisi wa mhamba lowu,
 19 U kutsa na rhambu u nga siyeli Bobi ya wena,
 20 U khula murhu u tsona ticece,
- 21 U lakatsela xinkambana xi ku caca!
 22 Xana u ta languta rini tshanga raku?
 23 Xana u ta hlakula rini yaku nsimu?
 24 Loko wa ha heta nkarhi waku hi mina,
 25 Hi ku lava ku ndzi vona eswirhendzeni swaku,
 26 Leswo mbyana yo dya yin'wana a yi noni wa swi tiva wena?
- 27 Tiva leswi wena macingelani,
 28 Laha hansi ka tilo na sava ra nambu,
 29 Leswi u swi endlaka eka mina hi manyanga,
 30 Xana u cingerile exikosini xa wena ke?
 31 ... un'wana munhu u langute wena.

- 8.1 Nyika nkomiso wa hungunkulu leri mutlhokovetseri a lavaka ku byela vahlayi rona hi mintila leyi nga tluriki MUNE. (2)
- 8.2 Tshaha ntila lowu hlamuselaka rivengo lerikulu eka muvileri. (1)
- 8.3 Xana nhlokomhaka na nkongomelo wa xitlhokovetselo lexi swi yelana njhani? (1)
- 8.4 Xana mbuyelelo wa xitwari 'u' eka mintila ya 7–10 wu nga va wu kombisa yini mayelana na muvuri wa mintila leyi? (2)
- 8.5 Hlamusela leswi mutlhokovetseri a vulaka swona hi ntila wa 25 lowu nge: 'Hi ku lava ku ndzi vona eswirhendzeni swaku.' (2)
- 8.6 Xana loko a wu ri munghana kumbe xaka ra loyi a landzelelaka un'wana eka xitlhokovetselo lexi, a wu ta n'wi tsundzuxa yini? (2)
- [10]**

30 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100